

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA KREATIV VA INNOVATSION FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHNING METODLARI VA VOSITALARI”**Sh.J.Sotiboldiyeva***Toshkent amaliy fanlar universiteti v.b dotsenti***G.T.Yuldasheva***Toshkent amaliy fanlar universiteti talabasi***M.V. Sobiraliyeva***Toshkent amaliy fanlar universiteti talabasi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ijodiy va innovatsion fikrlashni rivojlantirishning ahamiyati, pedagogik asoslari va samarali usullari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, ta‘lim jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish, o‘qitishning interfaol usullari, ijodiy o‘quv topshiriqlarining o‘quvchilarning mustaqil fikrlash va muammoni yechish ko‘nikmalariga ta‘sir tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: ijodkorlik, ijodiy fikrlash, boshlang‘ich ta‘lim, innovatsion usullar, interfaol ta‘lim, mustaqil fikrlash, kompetentsiya.

Kirish. Globallashuv va axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi davrida ta‘lim tizimi oldida yangi vazifalar va mas‘uliyatlar turibdi. Xususan, navqiron avlodni nafaqat bilimdon, balki hayotiy turli vaziyatlarda innovatsion g‘oyalarni ishlab chiqa oladigan, mustaqil qarorlar qabul qila oladigan ijodiy fikrlovchi shaxs sifatida tarbiyalash muhim ahamiyat kasb etmoqda. Boshlang‘ich maktab bosqichi, ayniqsa, bolalarning ijodiy qobiliyatlari va intellektual salohiyatini rivojlantirish uchun eng maqbul davr hisoblanadi.

Ijodkorlik va ijodiy fikrlash tushunchasi

Ijodkorlik - bu shaxsning yangi, o‘ziga xos va samarali g‘oyalarni yaratish qobiliyati. Ijodiy fikrlash esa mavjud bilim va tajriba asosida innovatsion yechimlarni ishlab chiqish, muammolarga turli nuqtai nazardan yondashish va original g‘oyalarni ishlab chiqish qobiliyatini anglatadi.

Ijodiy tafakkur tabiiy ravishda boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga xos bo‘lib, tegishli pedagogik yondashuvlar orqali samarali rivojlanishi mumkin. Talabalarning qiziquvchanligi, tasavvuri va fikr erkinligi ijodkorlikni rivojlantiruvchi asosiy omillar hisoblanadi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ijodkorlik va ijodiy fikrlashni rivojlantirishga noan‘anaviy savollar, muammoli vaziyatlar va interfaol tadbirlar, jumladan didaktik o‘yinlar va loyiha asosidagi ta‘lim usullarini qo‘llash orqali erishiladi. Bunday yondashuv tanqidiy

fikrlashga, mustaqil qaror qabul qilishga, o‘quvchilarning tasavvur va ijodiy salohiyatini kengaytirishga yordam beradi.

Quyidagi 1-jadvalda ijodiy fikrlashni rivojlantirish uchun qo‘llaniladigan asosiy usullar va ularning asosiy ta‘lim maqsadlari keltirilgan.

Metod / Vosita	Asosiy maqsadi	Amaliy qo‘llanishi
B/B/B (Bilaman / Bilishni xohlayman / Bilib oldim)	O‘quvchining mustaqil izlanishini va tahlil qilishini ta‘minlaydi.	Yangi mavzuni tushuntirishdan avval yoki mustahkamlashda foydalaniladi.
Klaster (Aqliy hujum)	Fikrlarni erkin bayon etish va g‘oyalar zanjirini hosil qilish.	Mavzu yuzasidan o‘quvchilarning bor bilimlarini jamlash uchun qo‘llaniladi.
Rollarda o‘ynash	Empatiya, muloqot madaniyati va tasavvurni rivojlantiradi.	Ertak yoki hikoya qahramonlari obraziga kirib sahnalashtirish.
"Nima bo‘lardi, agar..." metodi	Nosandart vaziyatlarda yechim topish ko‘nikmasini tarbiyalaydi.	"Agar hayvonlar gapira olsa nima bo‘lar edi?" kabi mavzularda esselar yozish.
Raqamli texnologiyalar	Darslarni vizuallashtirish, interaktiv viktorinalar o‘tkazish.	LearningApps yoki Wordwall platformalaridan foydalanish.
Sinkveyn (Besh qatorli she'r)	Nutqni o‘stirish, fikrni qisqa va lo‘nda ifodalash.	Mavzu yuzasidan 1 ta ot, 2 ta sifat, 3 ta fe'l va xulosa yozish.

Ijodkorlikni rag‘batlantiruvchi asosiy vositalar:

- Ijodiy topshiriqlar: Mavjud ertak yoki hikoyaning oxirini o‘zgartirib yozish.
- Vizual vositalar: Rasm chizish, loy, plastilin yoki konstruktorlardan shakllar yasash orqali mavzuni tushuntirish.

Ijodiy fikrlashni rivojlantirishning asosiy usullari va ularning tarbiyaviy funksiyalari "Agar .. bo'lsa nima bo'ladi...?" metodi. Nosandart vaziyatlarda yechim topish ko‘nikmasini tarbiyalaydi. Agar hayvonlar gapira olsa nima bo‘lar edi?" kabi mavzularda esselar yozish. Raqamli texnologiyalar darslarni vizuallashtirish, interaktiv viktorinalar o‘tkazish uchun [LearningApps](#) yoki [Wordwall](#) platformalaridan foydalanish ham juda samarali. Sinkveyn (Besh qatorli she'r) Nutqni o‘stirish, fikrni qisqa va lo‘nda ifodalash.

Mavzu yuzasidan 1 ta ot, 2 ta sifat, 3 ta fe'l va xulosa yozish. Ushbu metodlar o'quvchilarning kreativ rivojlanishida juda katta ahamiyat kasb etadi.

Ijodkorlikni rag'batlantiruvchi asosiy vositalar:

- Ijodiy topshiriqlar: Mavjud ertak yoki hikoyaning oxirini o'zgartirib yozish.
- Vizual vositalar: Rasm chizish, loy, plastilin yoki konstruktorlardan shakllar yasash orqali mavzuni tushuntirish.
- Muammoli ta'lim: O'quvchilarga tayyor javobni bermasdan, ularni o'z xulosalariga kelishga undovchi savollar berish.
- Didaktik o'yinlar: O'quv jarayonini zerikarli bo'lmagan shaklda, musobaqa tarzida tashkil etish.

Ushbu metodlarni dars jarayoniga to'g'ri tatbiq etish o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi va ularni shaxs sifatida shakllantiradi.

Agar siz o'quvchilarda ijodiy fikrlashni rivojlantirish bo'yicha:

- Muayyan fan bo'yicha amaliy mashg'ulotlar (masalan, ona tili yoki matematika)
- Kreativ muhitni baholash mezonlari.

Kreativ tafakkurni rivojlantirishning pedagogik ahamiyati. Boshlang'ich ta'lim bosqichi shaxsning intellektual, ma'naviy va ijodiy salohiyati shakllanishida muhim davr hisoblanadi. Aynan shu bosqichda o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, muammolarga turlicha yondasha olishi, yangi g'oyalarni ilgari surishi hamda ijodiy faoliyatga qiziqishi rivojlanadi. Zamonaviy ta'lim tizimida kreativ va ijodiy tafakkurni rivojlantirish o'quvchilarda XXI asr kompetensiyalarini shakllantirishning asosiy yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etiladi.

Kreativ tafakkur – bu shaxsning muammolarga noodatiy yechim topishi, yangi g'oyalarni yaratishi, mavjud bilim va tajribani yangicha vaziyatlarda qo'llay olishi bilan tavsiflanadi. Ijodiy tafakkur esa o'quvchining tasavvuri, fantaziyasi, kuzatuvchanligi va mustaqil fikrlash qobiliyatining uyg'un rivojlanishini ifodalaydi. Ushbu ikki tushuncha o'zaro uzviy bog'liq bo'lib, ta'lim jarayonida bir-birini to'ldiradi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativ va ijodiy tafakkurni rivojlantirish uchun o'qituvchi ta'limning interfaol metodlari, innovatsion pedagogik texnologiyalar va muammoli vaziyatlardan samarali foydalanishi zarur. Xususan, "Aqliy hujum", "Klaster", "Bumerang", "Insert", "Sinkveyn", "Fishbone", "Loyiha metodi", "Flipped learning" kabi metodlar o'quvchilarning erkin fikrlashi, tahlil qilishi, xulosa chiqarishi va yangi g'oyalarni ilgari surishiga xizmat qiladi.

Ona tili darslarida matn bilan ishlash jarayonida kreativ topshiriqlarni qo'llash alohida ahamiyatga ega. Masalan, matnga yangi sarlavha topish, voqealar davomiga ijodiy yakun yozish, qahramonlar o'rtasidagi dialogni davom ettirish, hikoyani boshqa nuqtayi nazardan bayon qilish yoki rasm asosida matn tuzish kabi mashqlar o'quvchilarning ijodiy tafakkurini

rivojlantiradi. Bunday topshiriqlar nafaqat nutqiy kompetensiyani, balki mustaqil fikrlash, tahlil qilish va muammolarni hal etish ko‘nikmalarini ham shakllantiradi.

Kreativ tafakkurni rivojlantirishda qulay ta‘lim muhiti yaratish ham muhim omillardan biridir. O‘qituvchi o‘quvchilarning har qanday fikrini hurmat qilishi, ularni erkin fikr bildirishga rag‘batlantirishi, xatolardan qo‘rqmaslik muhitini yaratishi zarur. Bunday psixologik muhit o‘quvchilarning ijodiy faolligini oshiradi hamda o‘z imkoniyatlarini erkin namoyon etishiga yordam beradi.

Shuningdek, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ham kreativ tafakkurni rivojlantirishning samarali vositalaridan biridir. Elektron taqdimotlar, interaktiv platformalar, raqamli ta‘lim resurslari va multimedia vositalari darslarning qiziqarli va samarali tashkil etilishiga xizmat qiladi. Natijada o‘quvchilarning o‘quv motivatsiyasi ortadi, ijodiy faoliyatga bo‘lgan qiziqishi kuchayadi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kreativ va ijodiy tafakkurni rivojlantirish uzluksiz, tizimli va maqsadga yo‘naltirilgan pedagogik faoliyatni talab etadi. Mazkur jarayonda o‘quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish, ularning qiziqishlari va ehtiyojlariga mos topshiriqlarni tanlash muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa kelgusida mustaqil fikrlaydigan, tashabbuskor, yangilik yaratishga intiluvchi va raqobatbardosh shaxsni tarbiyalashga xizmat qiladi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kreativ va ijodiy tafakkurni rivojlantirish quyidagi natijalarni beradi:

- mustaqil fikrlash ko‘nikmasini shakllantiradi;
- muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantiradi;
- o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan qiziqishini oshiradi;
- muloqot va hamkorlik madaniyatini rivojlantiradi;
- o‘z fikrini erkin bayon qilishga o‘rgatadi;
- innovatsion g‘oyalar yaratish salohiyatini kuchaytiradi.

Kreativ tafakkurni rivojlantirish usullari

Interfaol metodlardan foydalanish

“Klaster”, “Aqliy hujum”, “Baliq skeleti”, “Sinkveyn”, “Venn diagrammasi” kabi metodlar o‘quvchilarning erkin fikrlashini rag‘batlantiradi va mavzuga ijodiy yondashishni ta‘minlaydi.

Muammoli vaziyatlar yaratish

Dars davomida o‘quvchilar oldiga muammoli savollar qo‘yish ularni izlanishga, tahlil qilishga va yangi yechimlar topishga undaydi. Bu esa kreativ fikrlashning rivojlanishiga xizmat qiladi.

Rolli o‘yinlar va sahnalashtirish

Turli obrazlarga kirish, voqealarni jonlantirish va rolli o‘yinlar tashkil etish bolalarning tasavvurini kengaytiradi hamda ijodiy faoliyatini faollashtiradi.

Loyihaviy faoliyat

Kichik loyihalar ustida ishlash jarayonida o‘quvchilar mustaqil izlanadi, ma’lumot to‘playdi va o‘z g‘oyalarni amaliyotga tatbiq etadi. Bu esa ularda ijodkorlik va mas’uliyat hissini rivojlantiradi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish

Multimedia vositalari, ta’limiy dasturlar va raqamli resurslar yordamida tashkil etilgan mashg‘ulotlar o‘quvchilarning qiziqishini oshirib, kreativ fikrlash imkoniyatlarini kengaytiradi.

O‘qituvchining roli. Boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi kreativ muhit yaratuvchi, yo‘naltiruvchi va rag‘batlantiruvchi shaxs sifatida muhim o‘rin tutadi. O‘qituvchi o‘quvchilarning har bir fikrini qadrlashi, ularni erkin fikr bildirishga undashi hamda ijodiy tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlashi zarur.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kreativ va ijodiy tafakkurni rivojlantirish ta’lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biridir. Innovatsion pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar hamda ijodiy topshiriqlarni ta’lim jarayoniga samarali joriy etish orqali o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, muammolarga kreativ yondashuvi va intellektual salohiyatini rivojlantirish mumkin. Natijada o‘quvchilarda hayotiy vaziyatlarda to‘g‘ri qaror qabul qilish, yangi g‘oyalarni ilgari surish va bilimlarni amaliyotda qo‘llash kompetensiyalari shakllanadi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining kreativ va ijodiy tafakkurini rivojlantirish zamonaviy ta’limning ustuvor vazifalaridan biridir. Kreativ fikrlashni rivojlantirish orqali o‘quvchilarning intellektual salohiyati, mustaqil qaror qabul qilish qobiliyati va hayotiy kompetensiyalari shakllanadi. Shu sababli ta’lim jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va ijodiy topshiriqlardan samarali foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan qabul qilingan ta’lim sohasiga oid farmon va qarorlar.
3. Sotiboldiyeva S., Turgunboyeva F. DEVELOPING SPEECH THROUGH TEXT WORK IN PRIMARY SCHOOL CLASSES //International Journal of Artificial Intelligence. – 2025. – T. 1. – №. 5. – C. 970-974.

4. Ergasheva G. M., Sotiboldieva S. J., Adilova M. F. COMPREHENSIVE APPROACH TO ASSESSING STUDENTS KNOWLEDGE IN PRIMARY SCHOOL BASED ON THE INTERNATIONAL ASSESSMENT PROGRAM IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN //Theoretical & Applied Science. – 2020. – №. 1. – C. 56-62.
5. Tolipov O‘., Usmonboyeva M. “Pedagogik texnologiyalar”.
6. Ishmuhamedov R. “Ta’limda innovatsion texnologiyalar”.
7. Begimqulov U. “Pedagogik ta’limda axborot texnologiyalari”.